

AN NINH MÔI TRƯỜNG - MỘT YẾU TỐ CỦA TĂNG TRƯỞNG BỀN VỮNG

◆ TS NGÔ VƯƠNG ANH
Báo Nhân Dân

An ninh môi trường là vấn đề cấp bách hiện nay, liên quan đến toàn nhân loại và mỗi quốc gia, ảnh hưởng đến cuộc sống từng gia đình và mỗi cá nhân. Môi trường trên phạm vi toàn cầu cũng như ở từng quốc gia đang bị xâm hại, nhiều khu vực trở nên không an toàn, môi trường sống của con người và sinh giới luôn đứng trước những nguy cơ mất dần sự đa dạng sinh học, ô nhiễm nghiêm trọng, suy kiệt tài nguyên, tác động xấu tới mọi mặt đời sống xã hội.

Trong bối cảnh đó, Đảng và Nhà nước ta xác định bảo vệ môi trường cho phát triển bền vững là mục tiêu, là sự nghiệp của toàn xã hội. Nghị quyết số 41 của Bộ Chính trị (15-11-2004), về bảo vệ môi trường trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước, khẳng định: “Bảo vệ môi trường vừa là mục tiêu, vừa là một trong những nội dung cơ bản của phát triển bền vững... Khắc phục tư tưởng chú trọng phát triển kinh tế - xã hội

mà coi nhẹ bảo vệ môi trường. Đầu tư cho bảo vệ môi trường là đầu tư cho phát triển bền vững”.

Quan điểm của Đảng đã được luật hóa trong Luật Bảo vệ môi trường (2005), trong đó Điều 4 nêu những nguyên tắc bảo vệ môi trường, khẳng định: bảo vệ môi trường phải gắn kết hài hòa với phát triển kinh tế và bảo đảm tiến bộ xã hội để phát triển bền vững đất nước; bảo vệ môi trường quốc gia phải gắn với bảo vệ môi trường khu vực và toàn cầu; bảo vệ môi trường là sự nghiệp của toàn xã hội, quyền và trách nhiệm của cơ quan nhà nước, tổ chức, hộ gia đình, cá nhân.

Tuy nhiên, quá trình đô thị hoá, công nghiệp hoá ở Việt Nam diễn ra nhanh chóng trong những năm gần đây đang làm biến đổi mạnh các điều kiện môi trường và tài nguyên thiên nhiên, đặc biệt tại các đô thị, khu công nghiệp. Hiện cả nước có hàng trăm khu công nghiệp, khu chế xuất, khu kinh tế, cụm công nghiệp và khoảng 2.000 làng nghề ở nhiều địa phương nhưng hầu hết đều chưa có hệ thống xử lý ô nhiễm môi trường đáp ứng yêu cầu, không có hệ thống xử lý chất thải rắn, nước thải và khí thải. Đó là chưa kể đến khối lượng

lớn rác thải sinh hoạt đô thị, chất thải y tế phải xử lý hàng ngày; thuốc bảo vệ thực vật và chất độc hoá học do Mỹ sử dụng trong chiến tranh ở Việt Nam vẫn tồn lưu trong môi trường ở nhiều nơi và còn phải tích cực xử lý trong thời gian lâu dài.

Ô nhiễm môi trường tại lưu vực các dòng sông lớn đang diễn ra ở mức độ đáng báo động do nước thải công nghiệp từ các hoạt động sản xuất, nước thải sinh hoạt từ các đô thị chưa qua xử lý đổ thẳng vào lưu vực. Ở nhiều nơi, ô nhiễm môi trường đang trở thành vấn đề cấp bách, ảnh hưởng xấu đến sức khoẻ cộng đồng và kinh tế - xã hội, đe dọa sự phát triển bền vững của đất nước.

Cùng với quá trình hội nhập kinh tế toàn cầu, ô nhiễm xuyên biên giới cũng là vấn đề đáng quan ngại. Vấn đề này càng quan trọng đối với Việt Nam do chúng ta có đường bờ biển dài, có nhiều dòng sông quốc tế. Xu hướng chuyển dịch chất thải công nghiệp, chuyển những công nghệ, dây chuyền sản xuất lạc hậu, kém hiệu quả, gây nhiều ô nhiễm từ một số nước có nền kinh tế phát triển sang những nước kém phát triển hơn trong đó có Việt Nam trước nguy cơ trở thành những bãi thải công nghiệp (và cả công nghệ) trên thế giới.

Trong đấu tranh phòng chống tội phạm và các vi phạm pháp luật khác để bảo vệ an ninh môi trường, đã xử lý không ít những hành vi vi phạm, xâm hại nghiêm trọng đến an ninh môi trường. Điển hình như các vụ xả thải của Vedan (Đồng Nai), Tungkuang (Hải Dương), Italisa (Bắc Giang); vụ phá rừng Tân Linh (Bình Thuận), làng ung thư Thạch Sơn (Phú Thọ)... Mặc dù vậy, thực trạng vi phạm pháp luật về bảo vệ môi trường vẫn rất phổ biến. Theo tài liệu của Bộ Tài nguyên và Môi trường: 70% khu công nghiệp không có hệ thống xử lý nước thải đủ tiêu chuẩn; hơn 90%

cơ sở sản xuất kinh doanh, dịch vụ không xử lý nước thải; hơn 4.000 cơ sở gây ô nhiễm môi trường nghiêm trọng; khoảng 55 đến 70% số doanh nghiệp không chấp hành quy định về lập báo cáo đánh giá tác động môi trường hoặc cam kết bảo vệ môi trường; 98% doanh nghiệp có hành vi vi phạm về xả nước thải không đạt tiêu chuẩn môi trường theo quy định; 100% doanh nghiệp thải khí không có thiết bị xử lý chất độc hại.

Áp lực ô nhiễm môi trường ngày càng tăng do sự gia tăng mạnh mẽ sự tiêu thụ nguyên, nhiên, vật liệu trong khi hạ tầng kỹ thuật để bảo vệ môi trường của chúng ta còn nghèo nàn và lạc hậu. Nhiều cơ sở sản xuất - kinh doanh sử dụng địa điểm nhà xưởng không theo quy hoạch, xen kẽ trong khu dân cư, gần trường học, bệnh viện đã gây ô nhiễm không khí, nước thải, tiếng ồn cho cả cộng đồng dân cư xung quanh. Tình trạng lợi dụng việc nhập khẩu phế liệu để đưa chất thải (thậm chí cả rác thải) vào Việt Nam vẫn còn diễn biến phức tạp, đặc biệt là việc nhập khẩu các loại phế liệu độc hại (ắc quy chì, tàu cũ) để phá dỡ, tận dụng làm nguyên liệu sản xuất, mặc dù đã bị nghiêm cấm nhưng một số doanh nghiệp vẫn lén lút làm trái. Tình trạng săn bắt, buôn bán động vật quý hiếm, chặt phá rừng vẫn diễn biến phức tạp ở nhiều địa phương...

Công tác đấu tranh phòng chống vi phạm pháp luật, tội phạm về môi trường gặp nhiều khó khăn, phức tạp do cơ chế chính sách và nguồn nhân lực phục vụ cho công tác phòng chống vi phạm pháp luật, tội phạm về môi trường còn thiếu và yếu, chưa đáp ứng yêu cầu của thực tiễn. Một số văn bản hướng dẫn thi hành Luật bảo vệ môi trường qua triển khai thực tế, đã bộc lộ một số bất cập, chưa phù hợp với yêu cầu thực tiễn, đòi hỏi phải sớm có những điều chỉnh, bổ sung kịp thời. Chế tài xử

lý do Pháp lệnh xử lý vi phạm hành chính quy định còn thiếu, mức xử phạt về môi trường còn thấp nên chưa đủ mạnh để răn đe, ngăn ngừa vi phạm. Bên cạnh đó, từng cấp, từng ngành và từng người chưa có nhận thức đúng về tầm quan trọng của công tác bảo vệ môi trường, ý thức cộng đồng trong công tác bảo vệ môi trường chưa được nâng cao... Tư tưởng ưu tiên cho phát triển kinh tế, vì các mục tiêu lợi nhuận trước mắt, bất chấp các hậu quả về môi trường vẫn còn chi phối một bộ phận cán bộ làm công tác quản lý, một số doanh nghiệp, tổ chức và cá nhân. Nhiều địa phương, để kêu gọi đầu tư đã xem nhẹ vấn đề bảo vệ môi trường, cho phép nhập về và sử dụng công nghệ lạc hậu không bảo đảm các yêu cầu an toàn về môi trường. Công tác quản lý nhà nước về môi trường còn nhiều yếu kém, phân công, phân cấp trách nhiệm chưa rõ ràng; một số bộ, ngành, địa phương thiếu tích cực, chủ động, thậm chí không quan tâm đến việc xử lý các cơ sở gây ô nhiễm môi trường thuộc trách nhiệm quản lý. Nhiều vụ việc vi phạm nghiêm trọng nhưng việc xử lý của các cơ quan chức năng chủ yếu chỉ dừng ở mức độ xử phạt hành chính. Thậm chí có những doanh nghiệp được giao nhiệm vụ bảo vệ môi trường lại vi phạm các quy định về bảo vệ môi trường.

Để đảm bảo an ninh môi trường trong chiến lược phát triển bền vững, cần có sự đầu tư hợp lý, cân bằng giữa lợi ích trước mắt và lâu dài, chú trọng kết hợp đầu tư phát triển kinh tế - xã hội và bảo vệ môi trường. Muốn làm được như vậy, cần tập trung thực hiện tốt một số nhiệm vụ sau:

Thứ nhất, đẩy mạnh xã hội hóa công tác bảo vệ môi trường, phải coi bảo vệ môi trường là sự nghiệp của toàn xã hội. Thời gian qua, trong công tác bảo vệ môi trường, chúng ta chưa chú ý thỏa đáng đến việc thiết lập các cơ

chế để phát huy vai trò của các thành viên trong hệ thống chính trị như Hội đồng nhân dân, Mặt trận Tổ quốc... Do vậy, Nhà nước cần nhanh chóng xây dựng và ban hành các cơ chế, chính sách huy động các nguồn lực trong xã hội để bảo vệ môi trường. Ở mỗi cấp, mỗi ngành cần xây dựng chương trình hành động bảo vệ môi trường với những nội dung cụ thể, thiết thực, đưa vào kế hoạch công tác hàng năm; phân công, bố trí cán bộ làm công tác bảo vệ môi trường để tham mưu cho lãnh đạo các cấp giải quyết các vấn đề môi trường của đơn vị cũng như vận động quần chúng nhân dân tại khu vực, trên địa bàn quản lý tích cực tham gia công tác bảo vệ môi trường; đẩy mạnh việc tuyên truyền, giáo dục pháp luật, chính sách về bảo vệ môi trường cho cộng đồng hướng tới mục đích nâng cao ý thức trách nhiệm của các ngành, các cấp và từng cơ sở sản xuất - kinh doanh đối với việc bảo vệ môi trường. Mặt trận Tổ quốc và các đoàn thể tăng cường tham gia giám sát công tác bảo vệ môi trường. Chính quyền các cấp cần phối hợp và hỗ trợ để đa dạng hóa các loại hình hoạt động, khuyến khích các doanh nghiệp thuộc mọi thành phần kinh tế thực hiện các dịch vụ bảo vệ môi trường; khuyến khích thành lập các tổ chức đánh giá, tư vấn, giám định về bảo vệ môi trường. Trước mỗi quyết định phát triển phải bảo đảm việc đánh giá môi trường chiến lược (phân tích, dự báo các tác động đến môi trường) của dự án, chiến lược, quy hoạch, kế hoạch phát triển trước khi phê duyệt nhằm bảo đảm phát triển bền vững, cùng với việc đánh giá tác động môi trường (phân tích, dự báo các tác động) của dự án đầu tư để đưa ra các biện pháp bảo vệ môi trường khi triển khai.

Tiếp tục kiện toàn tổ chức, bộ máy lực lượng Cảnh sát môi trường - lực lượng chủ

lực, nòng cốt đấu tranh với các loại tội phạm về môi trường, nâng cao trình độ nghiệp vụ, kiến thức pháp luật và khoa học - kỹ thuật cho cán bộ, chiến sĩ, đồng thời tăng cường đầu tư trang thiết bị phương tiện chuyên dụng, đáp ứng nhu cầu điều tra các vụ việc vi phạm pháp luật về bảo vệ môi trường. Nâng cao hiệu quả phối hợp giữa Cảnh sát môi trường với các cơ quan chức năng của Bộ Tài nguyên và Môi trường, các địa phương và các cơ quan chức năng khác. Qua đấu tranh kịp thời xác định nguyên nhân, điều kiện vi phạm về bảo vệ môi trường để tham mưu cho cấp có thẩm quyền ban hành các quy chế, đề xuất biện pháp giải quyết kịp thời những vướng mắc trong công tác phòng, chống tội phạm về môi trường.

Thứ hai, tăng cường truyền thông bảo vệ môi trường. Con người càng hiểu biết về môi trường, càng có ý thức đúng đắn về bảo vệ môi trường. Trên lĩnh vực nhận thức, truyền thông là công cụ quan trọng để tác động, làm thay đổi thái độ, hành vi của con người, từ đó thúc đẩy họ tự nguyện tham gia bảo vệ môi trường và lôi cuốn người khác cùng tham gia.

Các phương tiện truyền thông đã góp phần quan trọng trong công tác tuyên truyền bảo vệ môi trường, cập nhật, cung cấp thông tin phong phú thường xuyên về môi trường và bảo vệ môi trường, giúp công chúng lĩnh hội và nắm bắt được nhiều kiến thức, từ đó mỗi người nâng cao được ý thức và sẵn sàng hơn trong việc tham gia bảo vệ môi trường. Báo chí đã phản ánh sinh động, chân thực nhiều vụ việc tiêu cực liên quan đến môi trường, gây ô nhiễm môi trường, tác động xấu đến sức khỏe người dân; cảnh báo những nguy cơ tiềm ẩn của ô nhiễm môi trường, giúp các địa phương, cơ quan chức năng kịp thời điều chỉnh, có hoạch định đúng đắn sao cho vừa phát triển

kinh tế - xã hội hiệu quả vừa bảo đảm môi trường. Những hành vi vi phạm Luật Bảo vệ môi trường của một số doanh nghiệp, đơn vị... được đăng tải trên báo chí có tác động cảnh báo, răn đe lớn.

Thứ ba, tăng cường hợp tác quốc tế để bảo vệ môi trường. Trên bình diện quốc tế, chúng ta cần tăng cường và mở rộng nghiên cứu, học tập, trao đổi kinh nghiệm, phối hợp hoạt động với các cơ quan chức năng của các nước trong khu vực và trên thế giới (các nước láng giềng: Trung Quốc, Lào, Campuchia, các tổ chức Cảnh sát quốc tế: Interpol, Aseanapol) trong công tác bảo vệ môi trường, nắm vững và vận dụng đúng quy định của luật pháp quốc tế, các điều ước quốc tế mà Việt Nam tham gia để bảo vệ môi trường và đấu tranh có hiệu quả với tội phạm quốc tế về môi trường, đồng thời tranh thủ các nguồn lực từ bên ngoài (về kinh phí, trang bị và đào tạo cán bộ).

Bảo vệ môi trường là công việc đầy khó khăn, phức tạp, là cuộc đấu tranh lâu dài giữa lợi ích cộng đồng với lợi ích cục bộ, lợi ích lâu dài và trước mắt. Với ưu thế của mình, các phương tiện thông tin đại chúng đã đóng góp to lớn trong việc đẩy mạnh truyền thông sâu rộng, xã hội hoá công tác bảo vệ môi trường. Các cơ quan hữu quan như Bộ Tài nguyên - Môi trường, Bộ Công an cần phối hợp chặt chẽ với các cơ quan truyền thông, nhất là trong quá trình phát hiện các vụ việc tiêu cực liên quan đến môi trường.

Bảo vệ, giữ gìn môi trường cùng với tăng trưởng kinh tế và đảm bảo công bằng xã hội là ba trụ cột của sự phát triển bền vững. Bài học kinh nghiệm một số nước cho thấy nếu hy sinh các lợi ích lâu dài về môi trường vì các mục tiêu kinh tế trước mắt, con người sẽ phải trả giá đắt cho việc khắc phục các hậu quả môi trường do chính mình đã gây ra □